

آشنایی با نظام‌های سیاسی

مؤلف

دکتر علیرضا زرگر

(عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی)

دانشگاه علوم انتظامی

۱۴۰۰

انتشارات دانشگاه
علوم انتظامی

آشنایی با نظام‌های سیاسی

مؤلف: علیرضا زرگر

ویراستار علمی: دکتر یوسف ترابی

ویراستار ادبی: فاطمه زارعی

چاپ یکم: بهار ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۷۲۰۰۰۰ ریال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز تولید و چاپ معاونت آمار و پشتیبانی ناجا
نشانی: تهران، ابتدای بزرگراه شهید خرازی، خیابان شهید جدی اردبیلی، دانشگاه علوم انتظامی
تلفن: ۴۸۹۳۱۲۹۳

هر نوع چاپ و انتشار بدون مجوز ناشر، پیگرد قانونی دارد

سرشناسه: زرگر، علیرضا، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با نظام‌های سیاسی / نویسندگان علیرضا زرگر.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۴۱ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۶۱۱-۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: علوم سیاسی — راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع: (Higher) Political science -- Study and teaching
موضوع: علوم سیاسی — ایران — راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع: (Higher) Political science -- Iran -- Study and teaching
موضوع: اسلام و سیاست — راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع: (Higher) Islam and politics -- Study and teaching
شناسه افزوده: دانشگاه علوم انتظامی امین، انتشارات
رده بندی کنگره: ۸۶JA
رده بندی دیویی: ۰۷۶/۳۲۰
شماره کتابشناسی ملی: ۷۷۲۹۳۹۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

پیشگفتار معاونت تربیت و آموزش دانشگاه

سرعت شتابان علم و فناوری همراه با گسترش روزافزون آن به خصوص علوم و فنون مرتبط با دانش پلیسی و به تبع آن، واگذاری مأموریت‌ها و وظایف جدید به افسران پلیس، ما را بر آن می‌دارد برای همراهی با کاروان رشد و توسعه، با نگاه نوین و عالمانه به این مقوله نگریسته و در این رهگذر از اندوخته‌های علمی اندیشمندان و صاحب‌نظران بهره‌مند شویم.

در قرن حاضر که عصر دانایی و اصالت دانش می‌باشد، حوزه علوم تخصصی پلیس توانسته است به تناسب نیازهای فراوان بشری و ارتقای توقعات و انتظارات انسانی، گام‌های اساسی برداشته و به پیشرفت‌های زیادی نائل آید. دانشگاه علوم انتظامی به عنوان تنها مؤسسه آموزش عالی تربیت افسران پلیس در نظام مقدس جمهوری اسلامی و همچنین مرکز ثقل دانش، بینش و مهارت در علوم پلیسی با دارا بودن دانشکده‌های تخصصی مربوط، وظیفه آموزش و تربیت افسران متخصص را برعهده دارد.

این دانشگاه علاوه بر بهره‌گیری از دانش موجود در دنیا، به تناسب و اقتضای بومی، با استفاده از نظرات حوزه‌های تخصصی پلیس، دست به تولید دانش زده و با تدوین و تألیف منابع آموزشی مورد نیاز، خلاهای علمی خود را پوشش می‌دهد.

دانشگاه علوم انتظامی با تقویت ادبیات و دانش انتظامی، زمینه‌های رشد و توسعه آموزش دانشجویان رسته‌های تخصصی را فراهم نموده است تا پاسخ‌گوی نیازها و انتظارات روزافزون جامعه در حوزه علوم پلیسی باشد. کتابی که پیش روی شما خواننده گرامی قرار دارد، حاصل همین ایده بوده و به دانشجویان عزیز دانشگاه علوم انتظامی، همکاران، اندیشمندان و علاقه‌مندان به حوزه علوم پلیسی تقدیم می‌شود و انتظار می‌رود که با ارائه نظرات اصلاحی خود معاونت آموزش دانشگاه را در راستای ارتقاء و بهبود کیفی کتاب یاری کنند.

فهرست منابع

صفحه	عنوان
۱۷	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۱۸	۱- نظام
۱۹	۲- نظام سیاسی
۲۰	۳- ساختار سیاسی
۲۰	۴- قدرت سیاسی
۲۰	۵- نهادها و سازمان‌ها
۲۱	۶- زیر مجموعه‌های نظام سیاسی
۲۱	۷- کار ویژه نظام سیاسی
۲۱	۸- اهمیت و ضرورت نظام سیاسی
۲۲	۹- اهداف نظام سیاسی
۲۳	۱۰- مفهوم حکومت و دولت
۲۳	۱۰-۱- مفهوم دولت
۲۴	۱۰-۱-۱- عناصر بنیادی دولت
۲۵	۱۰-۲- تفاوت دولت و حکومت
۲۶	۱۰-۳- مفهوم حکومت
۲۷	۱۰-۴- مفهوم حاکمیت
۲۸	۱۰-۴-۱- ویژگی‌های حاکمیت
۲۹	۱۰-۵- حاکمیت داخلی و حاکمیت خارجی
۳۰	۱۱- پایگاه اجتماعی
۳۱	۱۱-۱- منشأ پایگاه اجتماعی و انواع آن
۳۲	۱۱-۲- عوامل تعیین‌کننده پایگاه اجتماعی
۳۴	پرسش‌های فصل اول
۳۵	فصل دوم: طبقه‌بندی حکومت‌ها و ملاک طبقه‌بندی نظام‌ها: خاستگاه، پایگاه اجتماعی، ساختار، قدرت
۳۶	۱- طبقه‌بندی حکومت‌ها

۱-۱- طبقه‌بندی قدیم و جدید حکومت	۳۶
۲- حکومت تک‌ساخت و فدرالی	۴۳
۳- تقسیم بندی حکومت بر اساس تعداد حاکمان	۴۴
۳-۱- حکومت فردی	۴۴
۳-۲- حکومت گروهی (طبقاتی)	۴۵
۳-۳- جمهوری	۴۶
۴- طبقه‌بندی حکومت‌ها به متمرکز و فدرال	۴۷
۵- طبقه‌بندی حکومت بر حسب مشارکت شهروندان	۴۷
۵-۱- حکومت توتالیتر	۴۸
۵-۲- حکومت دموکراسی	۴۸
۶- طبقه‌بندی حکومت‌ها بر حسب جهان بینی	۴۸
۶-۱- حکومت‌های دینی و الهی	۴۹
۶-۲- حکومت‌های طاغوتی	۴۹
۶-۲-۱- دیکتاتوری، استبداد و خودکامگی	۵۰
۶-۲-۲- انحصار طلبی (استثنای)	۵۰
۶-۲-۳- قدرت طلبی	۵۱
۶-۲-۴- تکبر و برتری طلبی	۵۱
۷- انواع نظام‌های سیاسی از منظر حضرت امام خمینی(ره)	۵۱
۸- نظام سیاسی دموکراتیک	۵۲
۹- سلطنتی استبدادی	۵۳
۱۰- حکومت مشروطه سلطنتی	۵۴
۱۱- حکومت اسلامی	۵۴
۱۲- انواع نظام‌های سیاسی از منظر مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای ...	۵۵
۱۳- مردم‌سالاری دینی	۵۶
۱۳-۱- اصول مردم‌سالاری دینی	۵۷
پرسش‌های فصل دوم	۵۸
فصل سوم: طبقه بندی نظام‌های سیاسی به لحاظ خاستگاه فکری و ماهیت.	۵۹

نظام‌های الهی: یهودیت، مسیحیت، اسلام (خلافت، امامت، ولایت فقیه)	۶۰
۱- نظام سیاسی یهود	۶۰
۱-۱- الگوی تکوین دولت در تاریخ یهود	۶۱
۱-۲- آیین و آموزه‌های سیاسی در دین یهود	۶۲
۱-۳- صهیونیسم مدل و الگوی حکومت نوین یهود	۶۴
۱-۴- نحوه تشکیل رژیم صهیونیستی اسرائیل	۶۵
۲- نظام سیاسی مسیحیت	۶۷
۲-۱- نظام واتیکان (پاپی)	۶۹
۲-۱-۱- عالی‌ترین مقام در نظام سلسله مراتبی واتیکان	۶۹
۲-۱-۱-۱- عصمت (خطاناپذیری)	۷۱
۲-۱-۱-۲- شرایط تصدی مقام پاپی	۷۲
۲-۱-۱-۳- نحوه انتخاب	۷۲
۲-۱-۱-۴- وظایف و اختیارات	۷۲
۲-۱-۱-۵- دوره تصدی، عزل و جانشینی	۷۳
۳- حکومت و نظام سیاسی اسلامی	۷۳
۳-۱- ضرورت حکومت اسلامی	۷۵
۳-۱-۱- ضرورت تشکیل حکومت اسلامی از نظر حضرت امام خمینی (ره)	۷۶
۳-۲- چگونگی تحقق حکومت اسلامی	۷۶
۳-۳- مبانی حکومت اسلامی	۷۸
۳-۳-۱- حاکمیت الهی مبنای اولیه حکومت اسلامی	۷۸
۳-۴- ساختار حکومت در اسلام	۷۹
۳-۵- ارکان حکومت اسلامی	۸۰
۳-۵-۱- قانون	۸۰
۳-۵-۲- حاکم	۸۰
۳-۵-۳- مردم	۸۱
۳-۶- وظایف حکومت و حاکم اسلامی	۸۲
۳-۷- قوای حکومتی در نظام سیاسی اسلام	۸۳

۸۴.....	۳-۷-۱- قوه مقننه
۸۴.....	۳-۷-۲- قوه مجریه
۸۴.....	۳-۷-۳- قوه قضائیه
۸۴.....	۳-۸- انواع حکومت از منظر اسلام
۸۵.....	۳-۸-۱- ماهیت نظام ولایت شیعی
۸۵.....	۳-۸-۲- دلایل وجوب و وجود امامت شیعه
۸۶.....	۳-۸-۳- دلایل عقلی شیعیان بر وجوب امامت
۸۷.....	۳-۸-۳-۱- دلایل قرآنی امامت شیعه
۸۸.....	۳-۸-۳-۲- دلیل‌های امامت شیعه در سنت پیامبر (ص)
۹۱.....	۳-۸-۴- نظام سیاسی خلافت
۹۲.....	۳-۸-۴-۱- روش تعیین و انتخاب خلیفه
۹۳.....	۳-۸-۴-۲- نهادهای خلافت
۹۳.....	۳-۸-۴-۳- رهبری؛ مرکز تصمیم‌گیری
۹۴.....	۳-۸-۵- نظام سیاسی شیعی در عصر غیبت؛ "ولایت فقیه"
۹۴.....	۳-۸-۵-۱- مفهوم ولایت فقیه
۹۵.....	۳-۸-۵-۲- ولایت فقیه در اندیشه حضرت امام خمینی (ره)
۹۷.....	۳-۸-۵-۳- ولایت فقیه در اندیشه مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)
۹۹.....	۳-۸-۵-۴- شئون و اختیارات ولی فقیه
۱۰۰.....	۳-۸-۵-۵- ولایت مطلقه فقیه
۱۰۱.....	۳-۸-۵-۶- ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۰۲.....	نظام‌های سیاسی غیرالهی (طبقه‌بندی حکومت‌ها به لحاظ خاستگاه فکری)
۱۰۲.....	۱- لیبرالیسم
۱۰۳.....	۱-۱- سیر پیدایش و تحول لیبرالیسم
۱۰۴.....	۱-۲- اصول و ارزش‌های لیبرالیسم
۱۰۶.....	۱-۳- نقدهایی بر لیبرالیسم
۱۰۷.....	۲- سوسیالیسم
۱۰۷.....	۲-۱- زمینه‌های شکل‌گیری سوسیالیسم

۱۰۸.....	۲-۲- انواع سوسیالیسم
۱۰۸.....	۲-۲-۱- سوسیالیسم بنیادگرا
۱۰۸.....	۲-۲-۲- سوسیالیسم انقلابی
۱۰۹.....	۲-۲-۳- سوسیالیسم اخلاقی
۱۰۹.....	۲-۲-۴- سوسیالیسم علمی
۱۱۰.....	۲-۲-۵- سوسیالیسم اصلاح طلب
۱۱۱.....	۲-۳- نقد سوسیالیسم
۱۱۲.....	۳- فاشیسم
۱۱۴.....	۳-۱- مبانی نظری فاشیسم
۱۱۵.....	۳-۲- نهادهای سیاسی فاشیسم
۱۱۷.....	انواع حکومت‌ها براساس ماهیت (انواع نظام‌ها از نظر نحوه اعمال قدرت در جامعه) ۱۱۷.
۱۱۷.....	۱- ساخت قدرت یک‌حزبه (اقتدارطلب)
۱۱۸.....	۲- مشخصات رژیم‌های اقتدارگرا
۱۱۹.....	۳- گوناگونی رژیم‌های اقتدارطلب
۱۲۰.....	۳-۱- رژیم‌های اقتدارطلب سنتی
۱۲۰.....	۳-۲- رژیم‌های اقتدارطلب دیوان سالارانه نظامی
۱۲۱.....	۳-۳- دولت ارگانیک یا "اقتدارگرایی مبتنی بر سازمان‌های صنعتی"
۱۲۱.....	۳-۴- رژیم‌های اقتدارطلب بسیج‌کننده
۱۲۲.....	۳-۵- نظام سیاسی توتالیتر
۱۲۳.....	۳-۵-۱- ویژگی‌های نظام سیاسی توتالیتر
۱۲۳.....	۳-۵-۲- بستر پیدایش و خاستگاه نظام‌های توتالیتر
۱۲۴.....	۳-۶- رژیم‌های اقتدارطلب چپ و کمونیستی
۱۲۵.....	۳-۶-۱- کمونیسم و انواع تعاریف
۱۲۶.....	۳-۶-۲- ساختار اجتماعی کمونیسم
۱۲۷.....	۳-۷- حکومت دموکراتیک
۱۲۸.....	۳-۷-۱- منبع مشروعیت نظام‌های دموکراتیک

۲-۷-۳- رژیم‌های دموکراتیک راست (دولت‌های لیبرال، لیبرال دموکراتیک و محافظه‌کار و دولت رفاه).....	۱۳۲
۲-۷-۳-۱- دولت محافظه‌کار.....	۱۳۲
۲-۷-۳-۲- سابقه و معنای محافظه‌کاری.....	۱۳۳
۲-۷-۳- رژیم‌های دموکراتیک چپ (سوسیال دموکراسی، پوپولیستی).....	۱۳۴
۲-۷-۳-۱- سوسیال دموکراسی.....	۱۳۴
۲-۷-۳-۲- پوپولیسم.....	۱۳۶
پرسش‌های فصل سوم.....	۱۳۸
فصل چهارم: طبقه‌بندی حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی به لحاظ پایگاه اجتماعی و شیوه رسیدن به قدرت	۱۳۹
۱- نظام سیاسی پادشاهی.....	۱۴۰
۱-۱- نظام سیاسی آریستوکراسی.....	۱۴۳
۱-۲- حکومت پاتریمونیل.....	۱۴۶
۲- نظام‌های دموکراتیک.....	۱۴۷
۲-۱- لیبرال دموکراسی.....	۱۴۷
۲-۲- هنجار توزیع عادلانه قدرت.....	۱۵۳
۲-۳- چند سالاری.....	۱۵۳
۲-۴- دموکراسی کثرت‌گرا.....	۱۵۴
۲-۵- دموکراسی مشارکتی.....	۱۵۴
۲-۶- دموکراسی مردم‌گرا.....	۱۵۵
پرسش‌های فصل چهارم.....	۱۵۶
فصل پنجم: طبقه‌بندی حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی به لحاظ ساختاری	۱۵۷
۱- طبقه‌بندی نظام‌های حزبی سیاسی.....	۱۵۸
۱-۱- نظام سیاسی تک‌حزبی.....	۱۵۸
۱-۲- نظام سیاسی دو حزبی.....	۱۶۱
۱-۲-۱- مزیت‌های نظام‌های دو حزبی.....	۱۶۲
۱-۲-۲- معایب نظام‌های دو حزبی.....	۱۶۲

۱۶۳.....	۳-۳- نظام سیاسی چند حزبی
۱۶۴.....	۳-۳-۱- مزیت‌های نظام چند حزبی
۱۶۴.....	۳-۳-۲- معایب نظام چند حزبی
۱۶۵.....	۲- نظام‌های ریاستی، پارلمانی، ریاستی - پارلمانی
۱۶۵.....	۲-۱- نظام ریاستی
۱۶۶.....	۲-۱-۱- استقلال سازمانی
۱۶۶.....	۲-۱-۲- استقلال کار ویژه‌ای
۱۶۶.....	۲-۱-۳- انتخاب رئیس جمهور
۱۶۷.....	۲-۱-۴- مسئولیت وزرا در برابر رئیس جمهور
۱۶۷.....	۲-۲- نظام پارلمانی
۱۷۰.....	۲-۲-۱- جایگاه رئیس کشور در نظام پارلمانی
۱۷۱.....	۲-۳- نظام نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی
۱۷۳.....	۲-۳-۱- ابعاد پارلمانی
۱۷۴.....	۲-۳-۲- ابعاد ریاستی
۱۷۴.....	۲-۴- نظام نیمه ریاستی
۱۷۴.....	۲-۵- نظام پارلمانی (بریتانیا)
۱۷۶.....	۲-۶- نظام ریاستی (ایالات متحده آمریکا)
۱۷۸.....	۲-۷- نظام نیمه ریاستی - نیمه پارلمانی
۱۸۰.....	پرسش‌های فصل پنجم
	فصل ششم: طبقه‌بندی حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی به لحاظ قدرت و نحوه
۱۸۱.....	اعمال قدرت
	حکومت‌های متمرکز و غیرمتمرکز یا حکومت‌های تک ساخت، فدرال و کنفدرالیسم
۱۸۲.....	
۱۸۲.....	۱- حکومت متمرکز
۱۸۲.....	۱-۱- ویژگی‌های نظام متمرکز
۱۸۲.....	۱-۲- معایب نظام متمرکز
۱۸۷.....	۲- حکومت غیرمتمرکز

۱۹۰.....	۳- سیستم کنفدرال
۱۹۲.....	پرسش‌های فصل ششم
۱۹۳.....	فصل هفتم: نظام‌های سیاسی در ایران معاصر
۱۹۴.....	۱- پادشاهی؛ نظام سیاسی با حاکمیت یک فرد
۱۹۷.....	۱-۱- نظام‌های استبدادی معاصر
۲۰۳.....	۲- نظام سیاسی سلطنت مشروطه
۲۰۴.....	۲-۱- خاستگاه لغت "مشروطه"
۲۰۶.....	۲-۲- ویژگی‌های نظام مشروطه
۲۰۷.....	۳- حکومت مشروطه مشروعه
۲۰۷.....	۳-۱- نظام سیاسی مشروطه شیعه
۲۰۸.....	۳-۱-۱- ساختار نظام مشروطه شیعه
۲۰۸.....	۳-۱-۱-۱- عناصر و نهادهای نظام مشروطه شیعه
۲۰۹.....	۳-۱-۱-۲- مرزهای قدرت در مشروطه اسلامی
۲۱۰.....	۳-۱-۱-۳- شبکه قدرت در مشروطه اسلامی
۲۱۱.....	۳-۱-۲- کارکرد دولت در نظریه‌های مشروطه شیعه
۲۱۱.....	۳-۱-۲-۱- نهاد شورا و مرکز تصمیم‌گیری در مشروطه شیعه
۲۱۱.....	۳-۱-۲-۲- دامنه قدرت در نظریه‌های مشروطه شیعه
۲۱۲.....	۳-۱-۲-۳- دامنه قدرت در مشروطه شیعه
۲۱۲.....	۳-۱-۳- ولایت فقیه
۲۱۵.....	پرسش‌های فصل هفتم
۲۱۷.....	فصل هشتم: انواع نظام‌های سیاسی دوران معاصر
۲۱۸.....	۱- نظام‌های سیاسی چپ‌گرا (افراطی - میانه)
۲۱۸.....	۱-۱- تجزیه و تحلیل مفهومی «چپ» در ادبیات سیاسی
۲۲۴.....	۲- نظام‌های سیاسی راست‌گرا (افراطی - میانه)
۲۲۴.....	۲-۱- تجزیه و تحلیل مفهومی «راست» در ادبیات سیاسی
۲۲۹.....	پرسش‌های فصل هفتم
۲۳۱.....	منابع

مقدمه مؤلف

تاریخ، حکایت از زندگی اجتماعی انسان دارد. این زیست پیوسته اجتماعی باعث شده است که او را موجودی در فطرت اجتماعی بدانند. جامعه‌های بشری همواره دارای نظام‌ها و مقرراتی برای اداره خویش بوده‌اند و در هر جامعه‌ای، دولت و حکومت، هر چند ابتدایی، وجود داشته است. وجود این مقررات و نظام‌ها، ضروری و مورد قبول تمام است. تجزیه و تحلیل مفاهیم علوم سیاسی، به‌منظور آشکار نمودن معانی و کاربردهای خاص و متفاوت آن‌ها در هر زمینه و متن علمی، همواره از ارزش آموزشی قابل ملاحظه‌ای برخوردار است. ولی مشکل و بلکه معضلی که در این میان وجود دارد، این است که مفاهیم مندرج در سوال و مفاهیم مشابه اجتماعی و سیاسی، دچار آشفتگی مفهوم می‌باشند. بخشی از این آشفتگی، مفهوم به ذات و ریشه مفاهیم این چنینی باز می‌گردد که به‌خاطر ماهیت انسانی - اجتماعی‌شان، تعریف آن‌ها در ادامه، مختصات معین و مشخص بسیار سخت می‌نماید و بخشی دیگر از این آشفتگی مفاهیم به‌ویژه مفاهیم سیاسی علت بومی داشته و به ویژگی‌های خاص علوم سیاسی، فقر منابع اصلی، معضل ترجمه، جعل اصطلاح، کارکرد ناقص مرجع‌های دارای صلاحیت، معاصر بودن این مفاهیم و کژتابی آن‌ها باز می‌گردد. به جرات می‌توان مفاهیم سیاسی‌ای مانند نظام سیاسی و ... را جزء مفاهیم سیاسی‌ای برشمرد که دچار آشفتگی معنایی هستند و تبیین حد و مرز آن‌ها به صورت جامع و کامل، کاری سخت و ناشدنی می‌باشد. آشنایی با نظام‌های سیاسی و به‌ویژه نظام سیاسی اسلام برای همه اعضای جامعه علمی کشور به‌ویژه پرسنل نیروی انتظامی و دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی که در بین انسان‌ها و در داخل شهرها خدمت می‌کنند، کاری واجب و ضروری است.